

24.69x35.03	1	עמוד 41	סופהשבוע	מערב -	24/06/2022	82162345-1
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונו - 80790						

כללי השוק החופשי הם פעמים רבות מסווה לכלכלה כוחנית / עו"ד אהוד פלג **41**

עו"ד אהוד פלג

חוקי הג'ונגל

אתרי בנייה בבאר יעקב. שכירות במחיר שפוי היא משימה לאומית צילום ארכיון: פלאש 90

כללי השוק החופשי הנהוגים במדינתנו הם פעמים רבות מסווה לכלכלה כוחנית, שבה החזק טורף את החלש ■ הגיע הזמן לרסן את התיאבון

מדינה חופשית פירושה גם חופשית משעבוד ליוקר המחיה. המנהיג הציוני זאב ז'בוטינסקי דיבר על חובת הממשלה לדאוג לספק לאזרח את חמש המ"מים: מזון, מעון, מורה, מרפא ומלבוש.

בתחום השכירות חייבת הממשלה לאזן בין זכותם של השוכרים לדיור זמין במחיר סביר, ובין זכותם של המשכירים להפיק רווחים סבירים מרכושם. עליה לרדת מהגדר המיתממת של חוסר ההתערבות בשוק החופשי – ולהחליט כי שכירות זמינה במחיר הוגן היא משימה לאומית במסגרת מאבקה ביוקר המחיה ואחריותה לדאוג לקורת גג לאזרחיה.

היא יכולה, לדוגמה, להפסיד קרקעות שבבעלותה לבנייה להשכרה, תוך הצבת תנאים לקבלנים באופן שיבטיח השכרה במחירים סבירים ורמות הולמות של בנייה ותחוקה.

היא יכולה לייחד דירות לשכירות ארוכת טווח כפי שנהוג בחו"ל ולתת לזוגות רבים פתרון שאינו מחייב אותם להיות מיליונרים או להשתעבד להלוואות מעיקות כדי להבטיח לעצמם אפשרות ליציבות ולמגורי קבע.

היא יכולה לתת תמריצים בצורה של הקלות מס למשכירי דירות שישמרו על שכר דירה הוגן ויציב.

אחריות ויצירתיות ממשלתית לא צריכות להסתיים רק בתחום השכירות. הנהגת הגינות כנורמה מנחה באופן ניהול המשק והמדינה כולה, אינה מותרות במדינה המבקשת לממש את חזון הנביאים והמייסדים ולהיות אור לגויים. הרצל סיים את ספרו "אלטנוילנד" באמירה: "אבל אם לא תרצו, הרי כל מה שסיפרתי לכם בזה – אגדה היא ותישאר אגדה". דומה שבינתיים עוד לא רצינו די. ❖

הכותב הוא מנהל המרכז לקידום ההגיונות בישראל tguvot@maariv.co.il

זאב הרצל, כשריבר על "שאיפה לשלמות מוסרית ורוחנית" במדינת היהודים.

להפסיק להתמם

המרכז לקידום ההגיונות בישראל מגדיר את ההגיונות כהתייחסות לזולת בכבוד, ביושר ובהתחשבות, בלי לנצל חולשות ומצוקות. קשה לזהות הגדרה זו באופן ההתנהלות של חיי המסחר והכלכלה בישראל. אפילו חתן פרס נובל לכלכלה, פרופ' ג'ורג' אקרלוף, טען כי "השוק החופשי מבוסס על רמאות". הרמאות היא גם כשקוראים לשיטה כלכלית זו "שוק חופשי" במקום "ג'ונגל", ומפעילים כאן מכבסת מילים.

הדבר דומה לניסיון להוסיף את התואר "ידידותי לסביבה" למוצר שאין קשר בינו ובין ההתחשבות בכדור הארץ. קוראים לכך "גרינוש" או "התיירקוּת". אסוציאציה כביכול לצבע הירוק של הסביבה, אבל פונטית זה מצלצל כמו המילה "יריקה", במונח של זלוול באינטליגנציה שלנו, באמת ובהגיונות.

המטרה של מדיניות לאומית נכונה בתחום הכלכלה אינה שוק חופשי אלא שוק הוגן. והוגן פירושו הוגן לכולם. השוק הישראלי בענפים רבים אינו שוק חופשי אלא שוק מופקר – לכוּחם ולתאבונם שאינו יודע שובע של יחידים ותאגידים חזקים.

חיים בחברה חופשית צריכים להיות מבוססים על התחשבות במכלול הערכים, הרגישויות והאינטרסים של קבוצות האוכלוסייה השונות, והתנאי לכך הוא קביעת בלמים ואיזונים על כוחם של יחידים, תאגידים ואפילו רשויות שלטון, למניעת הפרזות ועיוותים בשימוש בכוח זה כלפי הציבור או מגזרים בו. זהו כלל הזהב החברתי של "חיה ותן לחיות". הממשלה צריכה להיות מופקדת על שמירת האיזון הזה, ובמקום שבו אין ריסון עצמי, עליה להפעיל ריסון חיצוני על שימוש מופרז בכוח.

ומתעמר בשוכרים בדרכים שונות, לרבות הקפצה מופרזת של שכר הדירה, ביריעה שאם יעזבו יש רבים אחרים שיתדפקו על רלתו. היכן עובר הגבול בין ניצול מצוקת השוכר לבין פעולה לגיטימית למיצוי הערך הכלכלי של רכושך?

הבעיה אינה מצומצמת לתחום השכירות בלבד. הכלכלה שלנו, הקרויה "כלכלת שוק חופשי", מתנהלת על פי כללי הייצע והביקוש. כללים אלה קובעים שאם יש הרבה מוצרים ושירותים דומים המתחרים על לבו וכיסו של הצרכן, המחיר יהיה נמוך. ואילו במצב שבו קיימים רק מעט שירותים ומוצרים הנדרשים על ידי ציבור גדול, המחיר יהיה גבוה יותר. הכלכלנים מאמינים שבאופן זה השוק מסדיר את עצמו באופן טבעי. לי הביטוי היפה "באופן טבעי" מזכיר דווקא טבע קצת אחר: ג'ונגל שבו חל החוק האכזרי "החזק גובר". האם זה המודל שאליזו אנו מבקשים להידמות? והיכן "מותר האדם"?

חוק הג'ונגל הוא חוק לחזקים בלבד, והחלשים נטרפים בו. כלכלה המתנהלת כך היא כלכלה כוחנית ודורסנית, כלכלה של כיפופי ידניים והכתבת תנאים ומחירים על ידי החזק כלפי החלשים ממנו. רק לאחרונה למדנו כי אם מישוה סבר שעוצמתו הפיזית, הפוליטית או הכלכלית מאפשרת לו להתעלם מן הזולת או מצרכיו, בא משכר הקורונה שהעמיד אותו במקומו ולימד אותו פרק בענווה ובמגבלות הכוח.

הסדר הקיים של הכלכלה הכוחנית הוא לפתע באור בעייתי, והראה שהוא עלול להרוס עסק כשם שאולי בנה אותו בעבר. והדברים לא נותרים רק בתחום הכלכלה. הכוחנות והדורסנות ביחד עם ההתנכרות למצוקתו של הזולת וזלגות ומתפשטות ליתר תחומי החברה – בכביש, ביחסי שכנים, בעמידה בתור וביחסי ממסד-אזרח. לא בדיוק מה שצפה חווה המדינה בנימין

רנת ודני, זוג צעיר והורים לשני ילדים, מתגוררים בשכירות בדירה בת שלושה חדרים ברמת גן, כסמוך למקומות עבודתם של השניים. שכר הדירה החודשי שהם משלמים מעיק עליהם מאוד. הכנסתם המשותפת אינה מספיקה לכיסוי הוצאותיהם, הכוללות גם מסים, חשבונות, מחיה, נסיעות ותשלום עבור גנים לילדים. בכל חודש הם מוצאים עצמם בחובה בחשבון הבנק שלהם.

ראובן, בעל הדירה, גמלאי החי בגפו לא הרחק מהם, מודיע להם כי במועד סיום חוזה השכירות בעוד כשלושה חודשים, יעלה שכר הדירה ב-1,000 שקלים, וכי עליהם להודיע לו אם ברצונם לעזוב או להישאר. הבשורה הקשה קוממה מאוד את רינת ודני, שאינם יודעים מהיכן ייקחו 1,000 שקלים נוספים.

במענה למחאתם על ההעלאה החדה, הסביר ראובן כי הדירה היא מקור פרנסתו היחיד, בנוסף לגמלה הנמוכה ממקום עבודתו ולקצבת אזרח ותיק של הביטוח הלאומי. הוא טען בפני בני הזוג כי יוקר המחיה המשתולל במחירי המזון, הדלק והשירותים הרפואיים לא מותר בידיו כל ברירה. רינת ודני מבינים זאת היטב. הם הרי סובלים בדיוק מאותן ההוצאות עצמן, ובכל זאת משמעות ההתייקרות עבורם היא כנראה שייאלצו לעזוב את דירתם.

זהו סיפור אחד מני רבים על המתרחש כיום בשוק השכירות. שוק זה, נוכחי, הוא מפלטם של רבים שידם אינה משגת לרכוש דירה משל עצמם. מדובר פעמים רבות בחלקים החלשים יותר באוכלוסייה: סטודנטים, זוגות צעירים, אמהות חד-הוריות ועוד. הלב יוצא אליהם ולמצוקתם. ובכל זאת, כשמנסים לקבוע היכן חוסר ההגיונות בצעדו של ראובן, התשובה אינה כה קלה. זה אינו המקרה שבו המשכיר מנצל את מצב המצוקה בשוק השכירות